

I

Bir vaqtlar noyonjorlik zamindorlar o'z aslzodaliklari bilan mashhur edilar. U vaqtlarda olijanoblik bilan nom chiqarish oson emas edi. Babu nomini olish uchun tasavvufning mushkul rasm-risolasini o'rniga qo'yib, juda ko'p riyozat chekishga to'g'ri kelardi. Bu shunday og'ir ediki, hozirda raybaxadur unvonini olish uchun tavsiyanoma yig'ish, ziyofat berib, o'yin-kulgilar tashkil etishdan zarracha qolishmasdi.

Noyonjorlik nozik babular mahalliy matolardan qilingan dag'al sharflarni yoqtirmay, Dakda to'qilgan harir sharflarni taqib yurardilar. Ular yaxshi ko'rgan mushuklarini yasantirish uchun necha minglab rupiyani sovurishga tayyor edilar. Aytadilarki, ular qandaydir bir bayram munosabati bilan kunduzga kecha tusini berish uchun son-sanoqsiz chiroqlar yoqishgan ekan. Sun'iy ravishda quyosh nuri hosil qilish uchun sof kumush tolalardan yomg'ir ham yoqdirgan emishlar.

Ma'lumki, buncha isrofgarchilik va dabdabali hayot uzoq davom etolmasdi. Noyonjorlik zamindorlarning davlat va shuhratlari ko'p pilikli chiroq singari yalt etib yondiyu shu zahoti abadiy so'ndi.

Bizning Koylash Ray Choudxuri noyonjorlik aslzodalarning so'nggi avlodi edi. U tug'ilganda ajdodlarining halovat chirog'ida yog' tagigacha yonib bitgan, otasining vafotidan so'ng esa, odatdan tashqari tantanali dafn marosimi bo'lib, oxirgi marta yalt etgan chiroqning so'nggi uchquni ham so'ndi. Hamma mol-mulk sotilib, qarzg'a to'landi. Qolgan andak narsa esa, ajdodlarning sobiq shuhratini tiklashga yetmasdi.

Shuning uchun Koylash babu Noyonjorni tashlab, o'g'li bilan Kalkuttaga ko'chib keldi. Biroq ko'p o'tmay o'g'li ham yolg'iz qizchasini yetim qoldirib, ajdodlarining g'oyib bo'lgan shon-shuhrati bilan abadiy xayrlashib, narigi dunyoga sayohatga jo'nadi. Koylash bilan biz qo'shni edik. Ammo nasl-nasabimizning tarixi tamomila boshqacha. Mening otam o'zi urinib yurib mol-dunyo to'plagan. U hech qachon tizzasidan pastga tushadigan kiyim kiyimadi, pulning qadrini bilardi. Babu unvoniga tashnalik unga begona edi, burring uchun men, uning yagona o'g'li, undan juda minnatdorman. Men pul bo'lsa hech qanday laqabsiz ham izzat-ikromga sazovor bo'lish mumkin, deb o'ylashga o'rganib qoldim. Shuhratning qanday nozik narsa ekanini juda yaxshi bilaman. Kampaniyaning temirsandig'imizdagi qog'ozlari mening uchun babu unvonining bo'sh xazinadagi yaltiroq yorlig'idan ko'ra yuz marta qimmat.

Mana shuning uchun men, otdan tushsa ham uzangidan tushgusi kelmay, hadeganda aslzodaligini, puturi ketgan sobiq obro'sini pesh qilishni yaxshi ko'radigan Koylash babuni jinimdan ham yomon ko'rardim. Nazarimda, ota o'z kuchi bilan pul topgani uchun Koylash babu bizdan nafratlanib yurganday tuyulardi. Bu mening g'ashimga tegar, bunday nafratga qaysi birimiz loyiqroqmiz, degan savol hayolimdan chiqmasdi. Butun umri og'ir muhtojliklarga bardosh berib, har qadamda qiyinchiliklarni yengib, hayot jilvalariga mahliyo bo'lishdan o'zini tiyib, odamzodning sertashvish shuhratidan nafratlanib, kecha-kunduz ishlab, o'z aqli tufayli, o'zi yolg'iz, o'z qo'li bilan kichkina kumushdan boylikning baland ehro-mini qurgan odam nafratga munosibmi? Nahotki u tizzasidan pastga tushadigan ro'dapo kiyim kiyimagan uchungina hurmatdan mahrum bo'lsa!

Yoshligimda sal narsaga achchig'im chiqib urishardim. Ulg'aygach bildimki, bular hammasi behuda gap - mening katta davlatim bor, hech narsaga muhtoj emasman. Mayli, cho'ntagida bir chaqasi bo'lmaganlar nasl-nasablarini ro'kach qilib yuraversinlar. Bu ularning birdan-bir va oxirgi tasallisi. Bundan men chorak paysalik ham ziyon ko'rmayman.

Koylash babuni mendan boshqa hech kim yomon ko'rmasligini payqamagan edim.

Bu olijanob va ojiz odamning tabiati juda qiziq edi. U qo'shnilarining tashvishlariga hamisha aralashib, quvonch va qayg'ulariga sherik bo'lardi. Katta-kichikka bir xilda muloyim tabassum bilan tikilib, qaerda nima hodisa ro'y bersa hammasiga qiziqib yuradigan bir saxiy mehribon edi. Tanishlaridan biror odamni uchratsa uzundan-uzoq gapga solardi: "Uy ichlaringiz bilan xotirjammsiz? Shoshi salomatmi? Olijanob babumizning ahvoli shariflari qalay? Modxuning o'g'li bezgak bo'пти deb eshitdim, qalay, tuzalib ketdimi? Xorichoron babuni ko'pdan beri ko'rmayman, bu orada uning boshidan nelar kechdi? Raxxalingizdan xat-xabar bormi? Uyingizdagi ayollar sihat-salomat bormi?" va hokazo.

Uning kiyim-boshi ko'p bo'lmasa ham, mudom pokiza edi. Chador, eski ko'rpa, yostiq jildlari va gilamchalarni tashqariga olib chiqib shamollatganda barini avaylab arqonga osib, qoqib, cho'tka bilan tozalashlari o'zi bir tomosha edi.

Bu qariya qaerda paydo bo'lmasin, hamisha yaxshi kiyingandek ko'rinadi.

Ozgina jihozni uyiga shunday joylashtirgan ediki, ko'rgan odam, jihozi ko'p ekan-ku, sig'may qolibdi-da, deb o'ylardi. Ko'pincha xizmatkorsiz turardi, shunday kezlarda uyga kirib olib, zo'r berib dxoti, ko'ylak va chadorini tozalar, dazmollar edi.

Ajdodlarning cheksiz mol-mulki sovurilgan bo'lsa ham, chol qashshoqlik komidan atir sepadigan qimmatli kumush buyumni, gulob soladigan idishni, oltin tovoq, kumush trubka, shol ro'mol, eskicha tikilgan ikkita ko'ylak va bir sallani saqlab qololgan edi. Agar odatdan tashqari biror hodisa bo'lib qolsa, Koylash babu bu narsalarni sandiqdan chiqarib ko'rsatar va shu tariqa noydnjorlik babularning yuksak shon-sharafini himoya etardi.

Garchi Koylash babu kamtar odam bo'lsa ham, ajdodlarini turli yo'l bilan maqtashni burchi deb bilardi. Shuni ham aytish zarurki, uning bu ishiga haybarakallachi bo'lishi ko'p qo'shnilarga ham huzur bag'ishlardi. Qo'shnilar uni Txakurda-moxashoy deb atashar, uning huzuriga ko'p odam kelardi. Cholning og'ir ahvolda kun kechirayotganini bilib, mehmonlarning hech biri uning tamakiga chiqimdor bo'lishini istamasdi. Shuning uchun mehmonlar Koylashnikiga kelishdan oldin bir necha serdan tamaki xarid qilardilar. Odatda ular bunday gaplashardilar:

- Txakurda-moxashoy, mana bu tamakidan chekib ko'ring-a, yaxshimikan? Yaqinda qo'shnimiz Gayidan olgan ekan.

Txakurda-moxashoy bir necha bor tortib ko'rib:

- Yaxshi, inim, yaxshi tamaki ekan,- deb maqtaydi. So'ngra u o'zi gap ochib, men odatda bxorisi oltmish oltmish besh rupiyalik tamakidan chekaman, deb mehmonlarga undan bir chekib ko'rishni taklif etadi.

Mehmonlardan birortasi chekib ko'rishni xohlagan taqdirda ham, xo'jayinning kalitni qidirib topolmasligini hammasi yaxshi bilardi. Ko'p qidirishlardan keyin, yaramas xizmatchi Gonesh kalitni qaerda yashirgani noma'lum bo'lib chiqardi. Gonesh bo'lsa, bu ta'nalarga lom-mim demay qarab turardi. Shunda mehmonlar mezbonga tasalli berishardi:

- Ovora bo'lmang, Txakurda-moxashoy, ovora bo'lmang! U tamaki juda kuchli, mana bu esa, o'rtacha.

Koylash babu qarshilik qilmas, faqat miyig'ida kulib qo'yardi. Mehmonlar turadigan vaqt yetganda, chol birdan:

- E-ha, aytganday, do'stlarim, sizlar biznikiga qachon bir kelasizlar, ovqat qilardik? - deb qolardi.

- Qachon bo'lishini bir kun kelishib olarmiz.

- Unday bo'lsa yaxshi, yaqinda yomg'irlar boshlanib, havo salqinroq bo'ladi, ana o'shanda ovqat qilarmiz.

Yo'qsa, bunday issiqda kuchli ovqat odamni lohas qilib qo'yadi.

Yomg'ir davri ham kelardi, ammo hech kim cholg'a uning taklifini eslatmasdi. Bordiyu ba'zan shu haqda gap ochilgunday bo'lsa

do'stlar:

- E, qo'ysangiz-chi, shunday havoda bu juda o'ng'aysiz ish... yomg'irlar to'xtasin, bir gap bo'lar, - der edilar.

Kichik uyda, o'ng'aysiz sharoitda yashagani uchun do'stlari Koylash babuga achinardilar. Ular, Kalkuttada durustroq joy topish juda qiyin, hatto mumkin emas, deb yupatardilar cholni. Ularning ko'pchiligi cholga necha yillardan beri yaxshi uy qidirib yurganday bo'lib ko'rinsalar ham, hech biri munosibroq bir joy topib berolmasdi.

- Shuning o'zi tuzuk, do'stlarim, - dedi oxiri Koylash babu, - sizlarga qo'shni bo'lib yashaganimdan juda baxtiyorman. Noyonjorda mening katta uyim qolib ketdi, biroq u yerda sizlardek odamlar topilarmidi?

Fikrimcha, odamlar unga shunchaki tasalli berib yurganlarini chol o'zi ham tushunardi. U noyonjorlik babularning bir vaqtlardagi dabdabali hayoti haqida hikoya qilishga kirishganda, qo'shnilar esa unga ha, ha deb dalda berib turganda, ezgu hislar ta'sirida bir-birini aldashdan boshqa narsa emasligini chol yuragida sezib turardi, albatta.

Shunga qaramay, undan ko'nglim qolgan edi. Yoshlikda o'zgalaming manmanligini, garchi u beozor bo'lsa ham, yanchib yuborging keladi, bundan tashqari, men odamlarning ahmoqligini sira hazm qilolmasdim. Shunisi ham borki, Koylash babu umuman ahmoq emas, uning yordami va oqilona maslahatlari kishilar uchun ancha foydali edi. Ammo ba'zi hollarda, ayniqsa ajdodlarining shon-shuhratidan gap ochilganda u haddidan oshib ketardi. Uni yaxshi ko'rgan qo'shnilari esa cholni ranjitishni istamas edilar. Hech kim bir og'iz so'z bilan unga e'tiroz etmas, chol esa, hech qanday chegarani bilmas edi. Biror odam uning oldida kulgili mubolag'alar bilan noyonjorlik babularning nasl-nasabini maqtab qolsa, u o'ylab-netib turmay, bu uydirmani haqiqat deb qabul qilardi. U hikoyachining so'ziga biror odamning shubha qilishini hayoliga ham keltirmasdi.

Ba'zan menda shuhratparastlik bilan qarilik quchoq-lashib yashiringan bu qal'ani to'pga tutish xohishi paydo bo'lardi. Ovchi daraxt shoxida bamaylixotir o'tirgan qushni ko'rganda, unda ham o'shani otish istagi paydo bo'ladi! O'smir bola qoyadan bir tosh parchasi uzilib tushish oldida ekanini sezib qolsa, bu toshni turtib yuborish uchun darrov qo'lga tayoq oladi. Bunda ovchiga otib tushirilgan qush, bolaga yumalatib yuborilgan tosh ko'p huzur-halovat va qanoat bag'ishlaydi. Koylash babuning yolg'oni shunchalik sodda, uning asoslari shunchalik omonat ediki, bu yolg'on haqiqat qilishi oldidagi o'lim raqsini eslatar va menda bu soxtalikni majajlash xohishi paydo bo'lardi - faqat o'ta yalqovlik bilan zo'r odamiylikkina kishilarni unga qarshi qo'l qo'tarishdan saqlab turardi.

II

Yoshlikdagi fikr va tuyg'ularimni imkon boricha xotiramda tiklab, tahlil qilgandan so'ng, shu xulosaga keldimki, bir vaqtlar Koylash babuga bo'lgan dushmanligimning sababi xiyla chuqur ekan, bu sababni andak izohlama arziydi.

Otamning boyligi san'at magistri unvonini olishimga xalaqit bermadi, yoshlik esa, isnodga qoldiradigan ulfatlar orasiga olib kirmadi. Hatto homiyilarimning o'limi ham mening fe'lu atvorimga o'zgarish kiritmadi. Buning ustiga, men shunchalik xushbichim yigit edimki, agar chiroyli edim desam, odamlar meni kamtar emas ekan, deb ayblashlari mumkin, lekin yolg'on deya olmas edilar. Shuning uchun men, Bengaliyaning qizlar bozorida yuqori baholanarman, deb qattiq ishonardim. Tasavvurim eng go'zal qiz siymosini yaratdi, xayolimdagi bu qiz, go'zalligidan tashqari, bilimdon, nozik, ota-onalari esa - juda badavlat odamlar edi. Menga qizini bermochi bo'lganlarning son-sanog'i yo'q edi. Ular o'n ming rupiyadan qalin ham va'da qilishdi, ammo men o'z talablarimning sezgir tarozusida qizlarning fazilatlarini sovuqqonlik bilan tortaverdim-u, o'zimga tengini topmadim.

Oxiri shoir Bxavabxo'tining fikrlariga qo'shildim:

Munosib yorni uzoq kuta olaman, ko'ngil to'q, -

Olam quchoqqa sig'mas, vaqtning chegarasi yo'q.

Ammo kichkina Bengaliyada menga munosib qizning topilishi ehtimoldan uzoq edi.

Qizlari balog'atga yetgan ota-onalar, ularning qizlari menga yoqish-yoqmasligidan qat'i nazar, meni maqtay berib eslari ketardi. Maqtashga kelganda ular so'zni ayamas, mendan yangidan-yangi fazilatlar qidirib topardilar. Shastrlardan ma'lumki, tangrilar bandalariga muruvvat qiladimi, yo'qmi - bunisiga qaramay, ulardan sig'inishni talab etadi, agar ular sig'inmasalar qattiq g'azabiga oladi. Mening ham, yuragimda ana shunday hislar paydo bo'lgandi.

Koylash babuning qiz nevarasi borligini yuqorida aytib o'tgan edim. Men uni bir necha bor ko'rganman, ammo uning chiroyi hech qachon mening diqqatimni jalb etmagandi. Binobarin, unga uylanishday ahmoqona fikrning boshimga kelishi ham mumkin emasdi. Ammo chol meni eng munosib yigit deb, xudolarning rizoligi uchun qurbonlik qilganday, bir kunmas-bir kun nevarasini keltirib menga nazr etar, etagimga solib ketar deb qattiq ishonardim. Biroq u bunday qilmadi. Mening do'stlarimdan biriga, hatto, mana bunday gapirganini ham eshitdim:

- Noyonjorlik babular hech qachon, hech kimdan hech narsa so'ramaganlar. Men nevaramning qiz o'tishiga rozi bo'lsam bo'laman, ammo-lekin ajdodlarimizning an'analarini buzishga rozi bo'lmayman.

Mening g'azabim keldi. Ko'p vaqt yuragimda g'azab qaynab tursa ham, odobli bola bo'lganim uchun xomush yurdim. Chaqmoq momaqaldiraq bilan almashinib turganday, ba'zan mening g'azabim ham hazil bilan almashinib turardi. Biroq cholga hazil qilish uchun payt topolmay yurdim. Bir kun boshimga shunday bir fikr keldiki, uni amalga oshirmasdan ilojim yo'q edi.

Cholning ko'nglini olish uchun do'stlari uning yolg'on gaplariga ham "ha, ha" deb turishlarini yuqorida zikr qilgan edim. Bir qo'shnisi Koylash babuga bunday debdi: gubernator o'rinbosarini ko'rdim, u mendan noyonjorlik babu janoblari haqida surishtira boshladi, sohib aytdiki, Bengaliyada faqat ikkita olijanob avlod bon Burdxvan rojalariyu noyonjorlik babular.

Chol bu gapdan juda xursand bo'lib, shundan buyon bu qo'shnisini qachon uchratsa, uni turli-tuman so'roqlar bilan ko'mib yuborar ekan:

- Gubernator bilan rafiqalarining kayflari qalay? Bolalari sihat-salamatmi?

Shuning bilan birga, chol sohib bilan uchrashishga zo'r ishtiyoqmand ekanligini ham qayta-qayta izhor etarkan. Ammo noyonjorlik babu bu dargohga qadam qo'yguncha ne-ne gubernator va o'rinbosarlar o'zgarishi mumkin ekanini qo'shnisi juda yaxshi bilarkan, albatta.

Bir kuni ertalab Koylash babuni bir chetga chaqirib oldim-da:

- Tkaxurda, - dedim shivirlab, - kecha men gubernator o'rinbosarining huzurida bo'ldim. Tasodifan noyonjorlik babu haqida gap ochildi. Men sohibga, Koylash babu Kalkuttada, dedim. Shu vaqtgacha unikiga bormaganingiz uchun juda ham ranjib qoldi. So'ngra, bukun qiyom paytida o'zim u kishini ko'rgani boraman, deb aytdilar.

Boshqa biror kimsa haqida shunday gap bo'lsa, chol ishonmay kulib qo'ya qolardi. Bu gapimga tamom ishonib, terisiga sig'may ketdi. Ham quvondi, ham hayajonga tushdi - mo'tabar mehmonni qaerga o'tqizish kerak, unga qanday taom tayyorlash lozim, ne

This is not registered version of TotalDecConverter

yo'shni tanitish uchun, Noyonjorning shu xizmatiga bog'liq-da! Buning ustiga, Koylash ingliz tilini bilmasdi. Bas shunday ekan, u mehmon bilan qanday suhbat qiladi - masalaning mana shu jihati cholni hammadan ko'p besaranjom etardi. - Xafa bo'lmang, - deb Koylash babuga tasalli berdim. - U bilan birga tarjimon bo'ladi. Gubernator o'rinbosari uchrashuv chog'ida sizdan boshqa odam bo'lmasligini iltimos qildi.

Qiyomda, qo'shnilarning aksariyati idoraga ketib, qolganlari eshikni bekiteb uxlaydigan paytda, Koylash babuning uyi oldiga ikki ot qo'shilgan izvosh kelib to'xtadi.

Yasangan xizmatkorlar gubernator o'rinbosarining kelganidan xabar berdilar. Chol bobolar davridan qolgan liboslarni kiyib, mehmonni kutardi. Eski xizmatkori Goneshga o'zining eng yaxshi kiyimlarini kiygizib oro bergandi. Mehmonning kelganini eshitgan hamon chol hansirab, ko'zlariga yosh olib yugurdi. To'xtovsiz ta'zim etib, qayta-qayta salom berib, mehmonni uyga olib kirdi. Inglizcha kiyingan, faraz etilgan gubernator o'rinbosari, mening do'stim, uning ketidan kirib keldi.

Uydagi kresloga qimmatbaho shol yopib qo'yilgan edi. Koylash mehmonni kresloga o'tqizib, unga qarata izzat-hurmat bilan nutq irod qildi. So'ngra aziz mehmonga oltin tovoqda qadimiy oltin tangalardan tizilgan marjon taqdim etdi. Shu paytda qo'lida gulob va gul bilan Gonesh paydo bo'ldi.

Koylash babu, men Noyonjordagi uyimda bo'lsam xurmatli mehmonni munosib kutib olardim, bu yerda, Kalkuttada begonaman; bu yerda suvdan chiqib qolgan baliqday ojizman, deb takrorlardi, xolos.

Mening oshnam silindrni olmay, jiddiy qiyofada kallasini qimirlatardi. Ingliz odatiga muvofiq, bosh kiyi-mini olib qo'yish lozim bo'lsa-da, tanilib qolish xavfi uni bosh kiyimda o'tirishga majbur etdi. Koylash babu va uning gerdaygan eski xizmatkoridan boshqa har kim mehmonni inglizcha kiyingan bengal yigiti ekanini darrov payqashi mumkin edi.

Oz minutli suhbatdan so'ng (mening oshnam suhbat asnosida miq etmay, faqat bosh qimirlatib turdi) mehmon o'rnidan qo'zg'aldi. Ilgaritdan o'rgatib qo'yilgan yugur-daklar kreslodan sholni, oltin tovoq bilan oltin marjonni yig'ishtirib oldilar, Goneshning qo'lidan atir sepadigan kumush buyumni, gul yog'i solingan shishani ham yulqib olib, hasham bilan hammasini izvoshga olib chiqdilar. Koylash babu ularning yo'lini to'smadi, u gubernator o'rinbosarining odati shunaqa bo'lsa kerak, deb o'yladi chog'i.

Men qo'shni xonada yashirib, tomosha qilarkanman, kulгим qistab, yorilgunde bo'ldim. Ortiq jim turishga toqat qilolmay, mehmon va mezbон turgan uydан nari-roqdagi xonaga chopib o'tdim. U yerda qotib-qotib kulardim, ammo to'satdan payqadimki, bu yerda yana kimdir bor ekan. Karavotda bir qiz yotib alam bilan ho'ngrardi. Mening qo'qqisidan kirib kelishim va telbalarcha quvnoqligimni ko'rib qiz yotgan joyidan turdi. Qizning yosh to'la qora ko'zlari chaq nab turar, yig'idan qaltiragan ovozi esa momaqaldiroqday yangrardi.

- Mening bobom sizga nima yomonlik qildi? Nega siz uni bunday kalaka qilasiz? Bu yerga nega keldingiz? - dedi qiz va ortiq gapirolmadi, yuzini ro'moli bilan o'rab, yana ham qattiqroq ho'ngrab yubordi.

Mening kulgilarim qayoqqa ketdi! Hozirgacha hamma qilmishlarimni hazildan boshqa narsa emas deb o'ylardim. Hozir, to'satdan ko'rdimki, ma'sum bir qalbga qattiq ozor beribman. Qanday qo'pollik, odobsizlik qilganim birdan ravshan bo'ldi-qoldi. Uyalib, ming pushaymon bo'lib, kaltak yegan itday bo'lib xonadan chiqdim. Xo'sh, bu qariya menga nima gunoh qilgan edi? Axir u o'zining beozor g'ururi bilan hech qachon, hech kimning dilini og'ritmagan-ku! Mening manmanligim esa, dilozorlikka aylandi. Bu voqea mening ko'zimni ochib, boshqa narsalarga qarashimni o'zgartirdi. Hozirgacha men Koylash babuning nevarasi Kushumga hech qachon hech kim uylan-maydigan, behudaga xaridor kutib turgan bir buyum deb qarardim. Nazarimda, uni men sevmagach, istagan odam olib ketishi mumkinday tuyulardi. Biroq to'satdan bildimki, bu eski uyning bir burchida yashab turgan qizcha kattakon insoniy qalb egasi ekan.

Uning quvonchi va alami ham, g'azabi, marhamati ham, noma'lum o'tmishi va qorong'i kelajagi ham menga sirli tuyulib, ixtiyorsiz o'ziga torta boshladi. Nahotki shunday qalb egasining birovga yoqishi uchun pul va shahlo ko'z singari bezaklarga ehtiyoj bo'lsa? Men tun bo'yi mijja qoqmay chiqdim. Ertasiga, oftob chiqishi bilan, kecha olib ketilgan narsalarni yig'ib, xuddi o'g'riday, yashirincha Koylash babuning hovlisiga kirdim. Hech kimga bildirmay, narsalarni cholning xiz-matkoriga topshirib qo'ymoqchi edim.

Uni hech yerdan topolmadim, nima qilishimni bilmay to'xtab qoldim. Mana shu yerda chol bilan qizning qo'shni xonada gapirishib turganini eshitdim:

- Bobo, kecha gubernator o'rinbosari sizga nima dedi? - so'radi Kushum mayin tovush bilan.

Takabbur Koylash unga Noyonjorning qadimiy aslzodlari haqida go'yo gubernator o'rinbosaridan eshitgan gaplarni xayoliy ranglar bilan bo'yab, bo'rttirib gapira boshladi. Kushum cholning gaplariga zo'r e'tibor bilan quloq solardi.

Bu zaif qizning ona qalbi bilan bobosiga yoqimli yolg'onni ma'qullab, uning ko'nglini ko'tarishini ko'rib ko'zlarimdan yosh tirqirab chiqdi.

Uzoq vaqt jim turdim. Nihoyat, chol o'z hikoyasini tugatib chiqib ketdi, shunda men qizga yaqinroq keldim. Unga hech narsa demay, Noyonjor aslzodalarining oilaviy yodgorlarini ro'parasiga qo'yib chiqib ketdim.

Shu voqeagacha men chol bilan salom-alik qilmasdim, bu kun esa, unga havasim kelib pronam qildim. Koylash babu mening bu kutilmagan ehtimolning sababini kecha gubernator o'rinbosarining tashrifidan deb o'yladi, albatta. Bu unga yoqardi, u Indraday viqor bilan menga sohib haqida so'zlab ketdi. Men uning so'zini bo'lmadim. Cholni har xil gaplar bilan rag'batlantirib turdim. Kechagi voqeani eshitgan qo'shnilar ham o'z navbatida Koylash babudan hikoyani boshdan batafsil so'zlab berishini so'ray boshladilar.

Nihoyat, hamma ketib bo'lgandan keyin men xijolatdan qizarib, cholning nevarasiga og'iz soldim. Men aytdimki, garchi bizning naslu nasabimiz noyonjorlik zodagonlarga baravar kelmasa ham, har holda...

Gapimni tamom qilishim bilan Koylash babu meni o'ziga yaqinroq tortib, kamoli quvonganidan xitob etdi:

- Men kambag'alman! Taqdir menga bunday baxt ato qilar deb o'ylamagan edim, do'stim. Mening Kushumim baxt tilab ko'p munojot qilardi, mana siz baxt olib kelibsiz! - cholning ko'zlaridan yosh oqib tushdi.

Bukun u o'z umrida birinchi marta ulug' ajdodlari oldidagi burchini unutib, kambag'alligiga iqror boidi. Uning aytishicha, mening bu oilaga kirib kelishim noyonjorlik aslzodalarning shon-shuhratiga zarracha putur yetkazmas ekan.

Koylash babuning obro'sini tushirish uchun qilgan harakatlarimning oqibati shu bo'ldiki, u meni eng munosib kuyov deb sevib qoldi.